

Prof. dr Dragan Jovašević
Pravni fakultet u Nišu

Originalni naučni rad
UDK:349.6:343

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU

Ekonomski i privredni razvoj poslednjih decenija kao i ubrzana industrijalizacija i tehničko tehnološki napredak uz primenu novih tehnologija i povezivanje svih zemalja u evropske i svetske ekonomske, privredne, saobraćajne i druge tokove zasnovanim, u prvom redu, na dostignućima tehnike i nauke doveo je do određenog stepena i nivoa zagađenosti osnovnih prirodnih resursa živog sveta. To je nametnulo potrebu da sva ova zbivanja i promene moraju biti obuhvaćene i sadržajem određenog sistema pravnih normi kao dela ukupnog društvenog sistema. Taj bi sistem pravnih normi utvrdio uslove, način, postupke i kriterijume za korišćenje novih tehnologija bez čega nema privrednog i društvenog razvoja svake pojedine zemlje, kao i napretka celog čovečanstva, ali koji bi doveo do smanjenja ili ograničenja oblika i vidova zagađenja ili ugrožavanja životne sredine u celini ili pojedinih njenih segmenata, odnosno koji bi doveo do ‘održivog razvoja’.

Upravo zbog velikog značaja uređivanja, unapređenja i zaštite životne sredine u celosti ili pojedinih njenih segmenata : vode, vazduha, zemljišta, flore i faune i međunarodna zajednica je putem više univerzalnih (pod okriljem OUN) ili regionalnih (Savet Evrope i Evropska unija) pravnih akata postavila pravne standarde u ovoj oblasti koje su pojedine zemlje, pa tako i naša zemlja, dužne da implementiraju u svoje nacionalno zakonodavstvo kao jedan od atributa pravne države. To je osnova za određenje Srbije kao države u kojoj se čvrsto štiti princip održivog razvoja. Upravo o načinu i obliku inkriminacija kojima se ugrožava ili povređuje životna sredina u celosti ili njeni pojedini segmenti u uporednom krivičnom zakonodavstvu govori ovaj rad.

KLJUČNE REČI : životna sredina, zakon, zaštita, uređenje, krivično dleo, sankcija, zagađenje

UVODNA RAZMATRANJA

Tehničko-tehnološki razvoj i upotreba ogromnih izvora energije i sirovina u toku dvadesetog veka¹ doveo je do toga da su čovekov rad umnogome zamenile ili upotpunile mašina, aparati i razni drugi uređaji od metala, plastike ili drugih materijala, različitih pogona i izvora energije koji su, mu istina olakšali, obogatili i ulepšali življenje, ali ga istovremeno i ugrozili sa raznih strana². Veliki broj mašina čiji je rad automatizovan i kompjuterizovan, upotreba različitih, čak i opasnih izvora energije i sirovina imaju ogromnu proizvodnu moć, ali sa druge strane, i moć uništavanja ili ugrožavanja života i zdravlja ljudi, odnosno dovođenja u opasnost čovekove životne i radne sredine, pa time i osnove njegovog postojanja, življenja i opstanka³. Upotreba nuklearne, termonuklearne, električne, sunčeve, kao i drugih izvora energije omogućila je čoveku da savlada ogromna prostranstva na zemlji i da ih učini dostupnim za veoma kratko vreme, da prodre u dubinu zemlje ili u ogromna svemirska ili okeanska prostranstva prodirući sve više u tajne života i prirode, u tajne materije, ali i samoga sebe. Čovek je tako otkrio i potčinio sebi takve sile, stvorio takva sredstva i pronašao takve tehnološke postupke pomoću kojih je u velikoj meri postao gospodar prirode, a time i svoje sudbine. Ali te sile imaju i opasnost od nekontrolisanog, nestručnog, nehatnog ili pak namernog ili drugog nepromišljenog postupanja i širenja, te istovremenog uništavanja i oštećivanja svega pred sobom prouzrokujući neposredno i opasnost po životnu sredinu⁴.

Ekonomski razvoj⁵ poslednjih godina i ubrzana industrijalizacija kao i tehničko tehnološki napredak uz primenu novih tehnologija i povezivanje naše zemlje u evropske i svetske ekonomske, privredne, saobraćajne i druge tokove zasnovanim, u prvom redu, na dostignućima tehnike i nauke doveo je do određenog stepena i nivoa zagađenosti osnovnih prirodnih resursa živog sveta⁶. To je nametnulo potrebu da sva ova zbivanja i promene moraju biti obuhvaćene i

¹ D.Jovašević, M.Rakić, *Demokratija i životna sredina*, Beograd, 2009. godine, str.116-121.

² D.Todić, *Savremena politika i pravo životne sredine*, Beograd, 2002. godine, str.65-73.

³ A.S.Bonghey, *Man and Environment*, Macmillan, 1971. godine, str.89-115.

⁴ D.Jovašević, *Zaštita životne sredine*, Beograd, 2005. godine, str.14-21.

⁵ V.Nikolić, *Obrazovanje i zaštita životne sredine*, Beograd, 2003. godine, str.43-58.

⁶ D.Todić, V.Vukasović, *Ekološka kriza u svetu i odgovornost međunarodne zajednice*, Beograd, 2002. godine, str.56-72.

sadržajem određenog sistema pravnih normi kao dela ukupnog društvenog sistema⁷. Taj bi sistem pravnih normi⁸ utvrdio uslove, način, postupke i kriterijume za korišćenje novih tehnologija bez čega nema privrednog i društvenog razvoja zemlje i napretka stanovništva, ali koji bi doveo do smanjenja ili ograničenja oblika i vidova zagađenja ili ugrožavanja životne sredine u celini ili pojedinih njenih segmenata, odnosno koji bi doveo do "održivog razvoja" osnovnih elemenata životne sredine⁹. Suština je ovog zahteva da se iznađu, utemelje i institucionalizuju takva optimalna rešenja koja će omogućiti, s jedne strane, nesmetani razvoj procesa proizvodnje i korišćenja određenih mašina, uređaja i aparata, opasnih izvora energija i sirovina, a s druge strane, koji obezbeđuje nesmetani i neugroženi sistem zaštite životne sredine u onom stepenu koji neće štetno uticati na život i zdravlje ljudi, odnosno opstanak živog sveta na zemlji¹⁰.

To podrazumeva usklađivanje ekonomskog razvoja sa interesima zaštite životne sredine¹¹, a što se u velikoj meri može postići propisivanjem ekonomsko-ekoloških kriterijuma¹² koji bi bili praćeni određenom zakonskom i podzakonskom regulativom, adekvatnim sprovođenjem u život proklamovanih i zakonom zajemčenih prava i obaveza, odnosno utvrđivanje efikasnog i kvalitetnog sistema odgovornosti, utvrđivanje efikasnog institucionalizovanog sistema određenih organa i organizacija sa potrebnim sistemom ovlašćenja na svim društvenim nivoima od lokalne samouprave do republičkih organa uprave uz vidnu pomoć nauke i struke. Tek podizanjem svesti kod svih u pogledu ostvarivanja i oživotvorenja prava svakog čoveka na zdravu životnu sredinu mogu se očekivati početni uspesi u ovoj borbi čiji nesupreh dovodi u pitanje i opstanak ljudskog roda uopšte¹³.

Stoga ćemo se i mi baviti jednim segmentom ovog sistema efikasne, kvalitetne, blagovremene, zakonite i potpune zaštite i uređivanja

⁷ D. Jovašević, Sistem ekoloških delikata – ekološko kazneno pravo, Niš, 2009. godine, str.189-201.

⁸ G.Petković, Regulatorna reforma u oblasti zaštite životne sredine, Pravni život, Beograd, broj 9/2008. godine, str. 427-441.

⁹ S.Ball, S.Bel, Environmental Law, London, 1991. godine, 189-201.

¹⁰ V.Joldžić, Ekološko pravo države u tranziciji, Beograd, 2007. godine, str.56-82.

¹¹ O.Vallet, L' administration de l' environnement, Paris, 1975. godine, str.96-114.

¹² K.P.Japp, Odgovornost za ugrožavanje okoliša i ideja ekološke preventive, Socijalna ekologija, Zagreb, broj 4/1996. godine, str. 477-488.

¹³ F.Vančina, Čovjekova okolina, Zagreb, 1982. godine, str.76-89.

životne sredine¹⁴. To je sistem pravnih propisa koji za objekt krivičnopravne zaštite ima životnu sredinu u celosti ili pojedine njene segmente : vodu, vazduh, zemljište, floru, faunu i sl. No, u pravnoj teoriji se u poslednje vreme razvija i shvatanje koje ima sve širi krug zagovornika prema kome se ovde ipak radi o pravnom sistemu koji uređuje jedno i to bitno pravo čoveka, pravo koje ulazi u korpus osnovnih, fundamentalnih, opštecivilizacijskih i univerzalnih ljudskih prava (Human Rights) – pravo na zdravu životnu sredinu¹⁵. Za organizovanu društvenu reakciju protiv učinilaca ekoloških krivičnih dela, dela kojima se povređuje ili ugrožava životna sredina u celosti ili pojedini njen segmenti kao što su : vazduh, voda, zemljište, flora, fauna i dr. čine univerzalni ili regionalni akti međunarodne zajednice¹⁶. Pošto je oštrica borbe protiv ovih krivičnih dela i pored niza univerzalnih i regionalnih međunarodnih pravnih akata, donetih u okviru ili pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija i njenih specijalizovanih organa i agencija, odnosno u okviru regionalnih organizacija (Evropska unija, Savet Evrope i dr. , ipak u nacionalnim okvirima, to je potrebno da ukažemo na osnovne karakteristike ekoloških krivičnih dela u nekim uporednopravnim sistemima.

AUSTRIJA

Krivični zakonik Republike Austrije¹⁷ u sedmom odeljku pod nazivom : "Opšteopasna krivična dela i krivična dela životne sredine poznaje više krivičnih dela kojima se povređuje, degradira, zagađuje ili pak ugrožava životna sredina u celosti ili pojedini njeni segmenti.

1. Izazivanje požara

U čl. 169. je predviđeno prvo krivično delo ove vrste. Ono nosi naziv : Izazivanje požara. Delo se sastoji u izazivanju požara na tuđoj stvari bez sa ili bez pristanka njenog vlasnika ili na sopstvenoj stvari čime se prouzrokuje opasnost za život ili telo drugog lica ili njegovu imovinu velikog obima. Radnja izvršenja ovog dela je određena posledičnom

¹⁴ M.Mastrović, Aktivnosti na zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Jadransko područje, Pomorski zbornik, Rijeka, broj 37/99. godine, str. 131-153.

¹⁵ V.Joldzić, Ecology law, General part, Belgrade, 2007. godine, str.19-28.

¹⁶ M.Seršić, Međunarodnopravni aspekti prava okoliša, Pravo okoliša, Zagreb, 1995. godine, str. 75-89.

¹⁷ E.Foregger, E. Serini, Stragesetzbuch, Wien, 1989. godine, str.89-92.

dispozicijom. To je svaka delatnost kojom se na bilo koji način ili bilo kojim sredstvom može prouzrokovati posledica dela - požar (stvaranje vatre u vidu plamena, tinjanja ili žara na nekoj stvari koja ima mogućnost brzog i nekontrolisanog širenja na druge stvari ili ljude). Za postojanje dela je bitno da ovako prouzrokovan požar dovodi do ugrožavanja u vidu konkretne opasnosti života ili tela drugog lica, odnosno njegove imovine u većem obimu. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Teži oblik ovog dela za koji je propisana stroža kazna postoji u dva slučaja : 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila teža posledica u vidu : a) smrti jednog lica, b) teške telesne povrede većeg broja lica i v) dovođenja u opasnost života većeg vroja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina i 2) ako je izvršenje dela imalo za posledicu smrt većeg broja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od deset do dvadeset godina ili kazna doživotnog zatvora.

U čl. 170. austrijski Krivični zakonik predviđa krivičnu odgovornost za delo pod nazivom : Izazivanje požara iz nehata. Za ovo delo je propisana kazna zatvora do jedne godine. Delo se sastoji u nehatnom izazivanju požara na svojoj ili tuđoj stvari čine se dovodi u neposrednu, blisku, stvarnu opasnost život ili telo drugih ljudi ili njihova imovina velikog obima. Teži oblik ovog dela za koji je propisana stroža kazna postoji u dva slučaja : 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila teža posledica u vidu : a) smrti jednog lica, b) teške telesne povrede većeg broja lica i v) dovođenja u opasnost života većeg vroja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine i 2) ako je izvršenje dela imalo za posledicu smrt većeg broja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Ove teže posledice dela moraju biti rezultat nehata učinioca, kao što je sa nehatom kao oblikom krivice preduzeta i osnovna radnja izvršenja dela.

2. Ugrožavanje opšteopasnim sredstvima

U austrijskom Krivičnom zakoniku je predviđeno više opšteopasnih krivičnih dela. Prvo delo ove vrste je predviđeno u čl. 171. pod nazivom : "Umišljajno ugrožavanje nuklearnom energijom ili jonizujućim zračenjem". Delo se sastoji u umišljajnom dovođenju u opasnost života ili tela drugog lica ili njihove imovine velikog obima oslobođenom nuklearnom energijom ili jonizujućim zračenjem. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Teži oblik ovog dela za koji je propisana stroža kazna postoji u dva slučaja

: 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila teža posledica u vidu : a) smrti jednog lica, b) teške telesne povrede većeg broja lica i v) dovođenja u opasnost života većeg vroja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina i 2) ako je izvršenje dela imalo za posledicu smrt većeg broja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od deset do dvadeset godina ili kazna doživotnog zatvora.

U odredbi čl. 172. je predviđen lakši, privilegovani obllik ovog krivičnog dela. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do jedne godine. Ovo delo čini lice koje sa nehatom kao oblikom krivice ugrozi život ili telo drugog lica ili njegovu imovinu velikog obima nuklearnom energijom ili jonizujućim zračenjem. Teži oblik ovog dela za koji je propisana stroža kazna postoji u dva slučaja : 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila teža posledica u vidu : a) smrti jednog lica, b) teške telesne povrede većeg broja lica i v) dovođenja u opasnost života većeg vroja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine i 2) ako je izvršenje dela imalo za posledicu smrt većeg broja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Ove teže posledice dela moraju biti rezultat nehata učinioa, kao što je sa nehatom kao oblikom krivice preduzeta i osnovna radnja izvršenja dela.

I u čl. 173. je predviđeno opšteopasno krivično delo pod nazivom : Umišljajno ugrožavanje eksplozivnim sredstvom. Ovo se delo sastoji u izazivanju opasnosti za život ili telo drugog lica ili njegovu imovinu velikog obima aktiviranjem eksplozivne materije ili drugog rasprskavajućeg sredstva. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Teži oblik ovog dela za koji je propisana stroža kazna postoji u dva slučaja : 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila teža posledica u vidu : a) smrti jednog lica, b) teške telesne povrede većeg broja lica i v) dovođenja u opasnost života većeg vroja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina i 2) ako je izvršenje dela imalo za posledicu smrt većeg broja ljudi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od deset do dvadeset godina ili kazna doživotnog zatvora. U odredbi čl. 174. je predviđen lakši, privilegovani oblik ovog krivičnog dela za koji je propisana kazna zatvora do jedne godine ako je radnja učinjena sa nehatom.

U čl. 175. su inkriminisane pripremne radnje za izvršenje krivičnog dela u vidu umišljajnog ugrožavanja života ili tela drugog lica ili njegove imovine velikog obima oslobađanjem nuklearne energije ili jonizujućeg zračenja, odnosno upotrebom eksplozivne materije. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Ovo delo čini lice koje u nameri da sebi ili drugom omogući izvršenje nekog od opšteopasnih dela napravi, pribavi ili poseduje nuklearno gorivo, radioaktivnu materiju, eksplozivnu materiju, komponentu eksplozivne materije ili napravu potrebnu za izradu ili korišćenje neke od ovih materija ili takvu materiju preda drugom licu za koje zna da je pribavlja u cilju izvršenja nekog od planiranih opšteopasnih krivičnih dela. No, zakonodavac je iz kriminalno političkih razloga predvideo mogućnost oslobođenja od kazne učinioca ovog pripremanog krivičnog dela ako dobrovoljno opšteopasnu materiju preda nadležnom državnom organu ili mu omogući da dođe u posed takve materije ili na drugi način ukloni opasnost od izvršenja pripremanog krivičnog dela, ali u vreme dok navedeno krivično delo još uvek nije otkriveno od strane nadležnog državnog organa.

U odredbi čl. 176. predviđena je krivična odgovornost i kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina za delo pod nazivom :Umišljajno izazivanje opšte opasnosti. Delo se sastoji u izazivanju opasnosti za život ili telo drugog lica ili za njegovu imovinu velikog obima drugom opšteopasnom radnjom ili opšteopasnim sredstvom osim : nuklearnom energijom, jonizujućim zračenjem ili eksplozivnom materijom. I konačno, u čl. 177. predviđen je privilegovani oblik ovog dela koje se sastoji u nehatnom izazivanju ovakve opšte opasnosti opšteopasnim sredstvom ili opšteopasnom radnjom. Dakle, lakši oblik krivice u vidu nehata uslovljava i blažu vrstu propisane kazne za učinioca ovog dela – kaznu zatvora do jedne godine. No, opasnost za život i telo ljudi se može prouzrokovati i zaraznim bolestima. Za ovakve slučajeve u Austriji je propisana krivična odgovornost u dva slučaja. U čl. 178. je predviđeno krivično delo pod nazivom : Umiljajno ugrožavanje ljudi zaraznim bolestima. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna u iznosu do 360 dnevnih iznosa. Delo se sastoji u stvaranju opasnosti od širenja među ljudima zarazne bolesti koja po svojoj prirodi i vrsti podleže obaveznom prijavljivanju nadležnim zdravstvenim organima. Ako je ovakva opasnost od širenja zarazne bolesti prouzrokovana iz nehata učinioca, tada postoji krivično delo iz čl. 179. pod nazivom : Nehatno ugrožavanje ljudi zaraznim bolestima. Učiniocu ovog dela preta kazna zatvora ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa.

3. Zagađivanje životne sredine

U okviru sedmog odeljka austrijskog Krivičnog zakonika je konačno sistematizovano i više krivičnih dela kojima se neposredno zagađuje životna sredina. Tako je u čl. 180. predviđeno delo pod nazivom : Umišljajno zagađivanje životne sredine. Delo se sastoji u zagađivanju vode ili oštećenju ili zagađivanju zemljišta ili vazduha postupanjem protivno propisima ili administrativnom nalogu čime se prouzrokuje neka od sledećih zakonom alternativno predviđenih posledica : 1) opasnost za život ili telo većeg broja ljudi, 2) opasnost za životinjski ili stočni fond u širem području, 3) ako je zagađenje ili oštećenje trajno ili traje dugo vreme, 4) ako je uklanjanje zagađenja ili oštećenja nemoguće ili ekonomski neopravdano i 5) ako troškovi potrebni za uklanjanje zagađenja ili oštećenja prelaze iznos od 500.000 šilinga. I ovde se kao način preduzimanja radnje izvršenja javlja postupanje protivno ekološkim propisima što ukazuje na blanketni karakter ovog krivičnog dela. Radnja izvršenja je određena posledičnom dispozicijom. To je zapravo svaka delatnost kojom se može zagaditi ili oštetiti vazduh, voda ili zemljište. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa.

U odredbi čl. 180. je predviđena kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa za nehatno zagađivanje životne sredine (vode, vazduha ili zemljišta). U odredbi čl. 181a. austrijski Krivični zakonik propisuje kaznu zatvora do šest meseci ili novčanu kaznu do 360 dnevnih iznosa za delo koje nosi naziv : Teško oštećenje bukom. Delo se sastoji u stvaranju buke takvog obima i pod takvim okolnostima da nastupi posledica u vidu trajnog i teškog oštećenja telesnog zdravlja mnogih ljudi protivno pravnim propisima ili administrativnom nalogu. Sledeće ekološko krivično delo pod nazivom : "Uklanjanje otpada i korišćenje uređaja kojima se ugrožava životna sredina" je definisano u odredbi čl. 181b. Krivičnog zakonika. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa. Delo čini lice koje protivno pravnim propisima ili administrativnom nalogu preduzme neku od sledećih zakonom alternativno predviđenih radnji : 1) manipuliše, skladišti, odlaže, ispušta ili uklanja otpad i 2) koristi uređaj koji oslobađa štetne materije na takav način da time može da nastane opasnost od zagađenja ili oštećenja životne sredine.

4. Ugrožavanje životinjskog ili biljnog fonda

U okviru ekoloških krivičnih dela austrijski zakonodavac poznaje još dva krivična dela koja se sastoje u ugrožavanju životinjskog (fauna) ili biljnog (flora) fonda. U čl. 182. je predviđeno krivično delo kojim se izaziva opasnost od širenja bolesti među životinjama ili izaziva opasnost od širenja izazivača bolesti ili štetočina koje su opasne za biljni ili životinjski fond. Ovo delo postoji u slučaju umišljajnog preduzimanja radnje u vidu činjenja ili nečinjenja koja je podobna, pogodna da prouzrokuje konkretnu opasnost po floru ili faunu. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa. U članu 183. je propisana krivična odgovornost za nehatno ugrožavanje životinjskog ili biljnog fonda. Za ovo privilegovano delo (zbog blažeg oblika krivice na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja) propisana je kazna zatvora do šest meseci ili novčana kazna do 360 dnevnih iznosa.

BOSNA I HERCEGOVINA

U Bosni i Hercegovini su ekološka krivična dela predviđena pod nazivom : Krivična dela protiv okoline, poljoprivrede i prirodnih dobara u glavi dvadeset šestoj Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine¹⁸, glavi dvadeset šestoj Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹⁹ i glavi trideset trećoj Krivičnog zakona Republike Srpske²⁰. Objekt zaštite ovih krivičnih dela je priroda u najširem smislu riječi. Nju čine: prirodna bogatstva, čovekova životna i radna sredina kao i poljoprivreda. No, u osnovi zaštite ovih krivičnih dela jesu prirodni uslovi za život i rad čoveka koji omogućuju njegovo rađanje, život i rad²¹. Krivična dela protiv životne sredine, poljoprivrede i prirodnih dobara čine dve grupe dela koja imaju zajednički zaštitni objekt : 1) dela koja imaju za cilj da se očuvaju prirodni uslovi života : vazduh, voda, zemljište, flora, fauna, ishrana od tehnološkog zagađenja i 2) dela kojima se štiti poljoprivreda²². U ovoj glavi je predviđeno više krivičnih dela protiv

¹⁸ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 36/2003.

¹⁹ Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine broj 10/2003 i 1/2004.

²⁰ Službeni glasnik Republike Srpske broj 49/2003.

²¹ M. Simović, Krivično zakonodavstvo i zaštita čovjekove okoline, Pravna misao, Sarajevo, broj 11-12/1988. godine, str. 19-29.

²² B. Golić, Ekonomija i ekologija – održivi razvoj, Sarajevo, 1998. godine, str. 78-115.

prirodne sredine, poljoprivrede i prirodnih dobara od kojih navodimo najznačajnija od njih sa aspekta posmatrane teme.

1. Zagađivanje životne sredine

Prvo ekološko krivično delo shodno zakonskim rešenjima Bosne i Hercegovine nosi naziv : Zagađivanje životne sredine. Ovo je krivično delo predviđeno u odredbi čl. 303. KZ FBIH, čl. 297. KZ BDBIH i čl. 415. KZ RS. Delo se sastoji u zagađivanju vazduha, zemljišta, tekuće, stajace ili podzemne vode, vodotoka, mora, morskog dna ili morskog podzemlja kršenjem propisa ili na drugi način ugrožavanju čistoće, kvaliteta vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora, morskog dna ili morskog podzemlja ili prirodnog genetskog sklada biološke raznolikosti na širem području ili u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja²³. Objekt zaštite je zdrava i očuvana životna sredina u celini ili pojedini njeni segmenti: vazduh, zemljište, voda, vodotok, more, morsko dno i morsko podzemlje. Nagli razvoj tehnike i tehnologije doveo je do neviđenog razvoja industrije i prometa, do sve većeg uvođenja automatike i novih tehnologija, do otkrivanja i korištenja novih i moćnih izvora energije što je imalo za posledicu porast društvenog i ličnog standarda života, ali s druge strane i doveo do uništenja, upropaštavanja ili ugrožavanja životne i radne sredine čovjeka²⁴.

Pod zaštitom čovekove sredine podrazumeva se očuvanje prirode i njenih elemenata: vode, vazduha i zemljišta, flore i faune od trovanja, zagađivanja ili uništavanja. No, postoje i takva shvatanja da se kao objekt zaštite ovog krivičnog djela javlja pravo čovjeka na zdravu životnu sredinu koje predstavlja jedno od prirodnih, univerzalnih, osnovnih ljudskih prava. Delo ima dva osnovna oblika ispoljavanja: 1) zagađivanje vazduha, voda i zemljišta i 2) ugrožavanje čistoće i kvaliteta zraka, vode i zemljišta²⁵.

²³ B.Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, Sarajevo, 2005. godine, str.266-268.

²⁴ Z. Keković, Eko terorizam između hipotetičnosti i stvarnosti, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2003. godine, str. 221-235.

²⁵ grupa autora, Komentari krivičnih (kaznenih) zakona Bosne i Hercegovine, Knjiga druga, Sarajevo, 2005. godine, str.1156-1193.

1) Zagađivanje vazduha, voda i zemljišta čini lice koje kršenjem propisa zagađi vazduh, zemljište, tekuću, stajaću ili podzemnu vodu, vodotok, more, morsko dno ili morsko podzemlje. Radnja izvršenja je zagađivanje vazduha, vode ili zemljišta. Za postojanje dela potrebno je da je do zagađenja zraka, vode ili zemljišta došlo na određeni način - kršenjem propisa iz oblasti prava životne sredine (ekološkog prava) što ukazuje da se ovde radi o o blanketnom biću krivičnog djela. Posledica dela je povreda u vidu zagađivanja, uništenja ili oštećenja odnosno onesposobljenja životne sredine u cjelini ili pojedinih njenih segmenata. Za umišljajno izvršenje dela je propisana kazna zatvora od tri meseca do pet godina, a za nehatno - novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

2) Ugrožavanje čistoće i kvaliteta vazduha, vode i zemljišta čini lice koje ugrozi čistoću i kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka, mora, morskog dna i morskog podzemlja ili prirodnog ili genetskog sklada biološke raznolikosti na širem području u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja u širem području. Radnja izvršenja je svaka delatnost činjenja ili nečinjenja koja je podobna, dovoljna da prouzrokuje posledicu – konkretnu opasnost u vidu ugrožavanja (stvaranja neposredne, bliske, stvarne opasnosti) po čistoću i kvalitet vazduha, vode ili zemljišta. Posledica se javlja u dva vida: 1) pogoršanje uslova života ljudi i životinja i 2) ugrožavanje prirodnog ili genetskog sklada biološke raznolikosti na širem području u meri koja može pogoršati uslove života ljudi i životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja na širem prostoru. Za umišljajno izvršenje dela propisana je kazna zatvora od tri meseca do pet godina, a za nehatno – novčana kaza ili zatvor do jedne godine.

Delo ima četiri teža, kvalifikovana oblika za koja zakon propisuje pooštreno kažnjavanje zavisno od vrste prouzrokovane teže posledice i oblika krivice sa kojim je učinjeno osnovno delo : 1) kada je usled preduzete radnje izvršenja prouzrokovana iz nehata teža posledica u vidu teške telesne povrede nekog lica ili imovinske štete velikih razmera postoji prvi teži oblik za koji je zavisno od oblika krivice osnovnog krivičnog dela propisana različita kazna i to: ako je osnovno delo učinjeno sa umišljajem - kazna zatvora od jedne do deset godina, a ako je osnovno delo učinjeno sa nehatom - kazna zatvora od šest meseci do pet godina i 2) kada je usled preduzete radnje izvršenja prouzrokovana iz nehata teža posledica u vidu smrti jednog ili više lica postoji drugi teži oblik za koji je propisana različita kazna zavisno

od oblika krivice osnovnog krivičnog dela i to: ako je osnovno delo učinjeno sa umišljajem - kazna zatvora od jedne do dvanaest godina, a ako je osnovno delo učinjeno sa nehatom – kazna zatvora od jedne do osam godina.

2. Ugrožavanje okoline napravama

Ugrožavanje okoline napravama jeste drugo ekološko krivično delo predviđeno u čl. 304. KZ FBiH i čl. 298. KZ BDBiH. Znači, ovo delo nije kažnjivo po odredbama Krivičnog zakona Republike Srpske. Delo se sastoji u stavljanju u dejstvo ili rukovanju napravama protivno propisima ili u odstupanju od proizvodnih postupaka kojim se oslobađaju štetne materije koje mogu da ugroze kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora na širem području te morskih ekosistema u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja ili propuštanju da se postave naprave za prečišćavanje ili dopuštanju izgradnje, stavljanja u pogon ili upotrebe pogona koji zagađuju životnu sredinu kršenjem propisa od strane odgovornog lica u pravnom licu²⁶. Zavisno od radnje izvršenja i svojstva učinioca, delo ima dva oblika ispoljavanja: 1) ugrožavanje životne sredine napravama i 2) ugrožavanje životne sredine od strane odgovornog lica.

Prvi oblik dela čini lice koje protivno propisima stavi u dejstvo ili rukuje napravama ili odstupa od proizvodnih postupaka kojima se oslobađaju štetne materije koje mogu da ugroze kvalitet zraka, zemljišta, vode, vodotoka, mora na širem području ili morskog ekosistema u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja. Radnja učinjenja je stavljanje u dejstvo (rad, delovanje), rukovanje (neposredno upravljanje, manipuliranje) napravama, uređajima ili postrojenjima ili odstupanje od postupaka (postupanje protivno propisima ili nepostupanje po propisima kojima se određuju pojedini postupci za zaštitu životne sredine), a čime se mogu osloboditi štetne materije. Bitno je da se radnja učinjenja preduzima na protivpravan način – protivno propisima iz oblasti zaštite životne sredine što ukazuje na blanketni karakter. Posledica djela je konkretna opasnost u vidu ugrožavanja kvaliteta vazduha, zemljišta, vode, vodotoka, mora ili morskog ekosistema. Za postojanje dela je potrebno da se radi o posledici koja je većeg obima - koja zahvata šire područje stvaranja

²⁶ B.Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazнено) pravo, Posebni dio, op.cit. str.269-271.

ekspanzivne opasnosti odnosno koja je nastupila u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja. Za ovo delo je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi oblik dela čini odgovorno lice u pravnom licu koje kršenjem propisa propusti da postavi naprave za prečišćavanje ili dopusti izgradnju, stavljanje u pogon ili upotrebu pogona koji zagađuje životnu sredinu. Radnja izvršenja je alternativno predviđena kao nečinjenje (u vidu propuštanja da se postave propisani uređaji ili naprave za prečišćavanje) ili kao činjenje (u vidu dopuštanja izgradnje, stavljanja u pogon ili upotrebe) uređaja i naprava koje zagađuju životnu sredinu. Bitno je da je radnja učinjenja preduzeta kršenjem propisa – dakle na protivpravan način bilo da se radi o direktnom, neposrednom postupanju protivno propisima ili u njihovom nepridržavanju, nepoštovanju. Učinilac dela može da bude samo odgovorno lice u pravnom licu (ali samo ona u čiju nadležnost spadaju poslovi vezani za zaštitu životne sredine). Za ovo delo je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

3. Ugrožavanje okoline otpadom

U čl. 305. KZ FBiH, čl. 299. KZ BDBiH i čl. 416. KZ RS su predviđeni pojam i karakteristike krivičnog dela pod nazivom : Ugrožavanje okoline otpadom. Delo se sastoji u odbacivanju, odlaganju, skupljanju, skladištenju, obradi ili prevozu otpada ili uopšte postupanju sa njime protivno propisima i na način kojim se može ugroziti kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka, mora, morskog dna ili morskog podzemlja na širem području i u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja²⁷. Objekt zaštite je životna sredina od protivpravnih aktivnosti vezanih za otpad bilo koje vrste. Radnja izvršenja je alternativno predviđena kao: odbacivanje, odlaganje, sakupljanje, skladištenje, obrada, prevoz ili postupanje na drugi način. Bitno je da se radnja preduzima u odnosu na otpad u bilo kom stanju (čvrstom, tečnom ili gasovitom), bilo koje vrste ili količine. Za postojanje dela je od značaja i način preduzimanja radnje – protivno propisima što ukazuje na blanketni karakter dela budući da je propisima ekološkog prava određen način, postupak, delatnosti i uvjeti postupanja sa otpadom.

²⁷ B.Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazнено) pravo, Posebni dio, op.cit. str. 271-272.

To znači da svako postupanje na način kojim se odstupa od navedenih propisa može da predstavlja radnju učinjenja ovog dela ako je njime prouzrokovana posledica koja se može javiti u dva oblika i to kao : 1) kao ugrožavanje kvaliteta vazduha, zemljišta, vode, vodotoka, mora, morskog dna ili morskog podzemlja ako su ispunjena dva uslova: a) da je posledica nastupila na širem području i b) u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, bilja ili drugog rastinja i 2) kao izazivanje opasnosti za život i zdravlje ljudi ili životinja ili kao uništenje ili znatno oštećenje šuma, bilja ili drugog rastinja na širem području. I ovde se posledica može javiti u dva vida i to kao konkretna opasnost ili kao povreda (uništenje ili oštećenje) većeg obima ili na širem području čije utvrđivanje predstavlja faktičko pitanje za sudsko veće u svakom konkretnom slučaju²⁸. Za umišljajno izvršenje dela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a za nehatno delo – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

4. Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja

Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja je krivično delo predviđeno u čl. 310. KZ FBiH, čl. 304. KZ BDBiH i čl. 423. KZ RS. Delo se sastoji u nepostupanju po naredbama ili odlukama nadležnog organa donesenim na osnovu propisa kojima se određuju mere za suzbijanje ili sprečavanje bolesti za vreme epidemije stočne bolesti koja može ugroziti stočarstvo ili za vreme dok traje opasnost od bolesti i štetočina koje mogu ugroziti biljni svijet²⁹. Objekat zaštite je zdravlje životinja i biljaka od epidemija kakve stočne bolesti koja može ugroziti stočarstvo odnosno bolesti i štetočina koje prijete biljnom svijetu. Radnja izvršenja je određena kao nečinjenje, propuštanje, nepostupanje po naredbama ili odlukama nadležnih državnih organa koje su donete na osnovu propisa, a kojima se određuju mere za suzbijanje ili sprečavanje bolesti kod životinja ili biljaka. Za postojanje dela je od značaja i vreme preduzimanja radnje – vreme epidemije stočne bolesti koja može ugroziti stočarstvo ili

²⁸ M.Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni deo, Banja Luka, 2007. godine, str.341-342.

²⁹ Б. В.Петровић, Д. Јовашевић, Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, op.cit. str.272-273.

vreme opasnosti od bolesti ili štetočina koje mogu ugroziti biljni svijet³⁰.

Zavisno od oblasti gde se preduzima radnja izvršenja, delo ima dva oblika ispoljavanja: 1) nepostupanje po propisima za suzbijanje stočnih bolesti i 2) nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti i štetočina koje mogu ugroziti biljni svijet. Za umišljajno izvršenje dela je propisana kazna zatvora do jedne godine, a za nehatno delo - novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Teži oblik dela postoji ako je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog dela u bilo kom obliku prouzrokovana teža posledica u vidu znatne štete. Koja je to znatna šteta predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće mora da utvrdi u svakom konkretnom slučaju. Ova posledica mora biti u uzročno- posledičnoj vezi sa radnjom osnovnog dela i u odnosu na nju učinilac postupa sa nehatom. Za ovo delo je propisana kazna zatvora do tri godine.

HRVATSKA

U Republici Hrvatskoj su sva krivična dela protiv životne sredine³¹ sistematizovana u Kaznenom zakonu, u glavi devetnaest pod nazivom : Kaznena dela protiv okoliša³². Ovde je sistematizovano više različitih krivičnih dela od kojih ćemo izneti pojam, karakteristike i obeležja samo najznačajnijih dela ove vrste³³.

1. Zagađivanje životne sredine

Zagađivanje životne sredine³⁴ predviđeno kao osnovno ekološko krivično delo je predviđeno u čl.250. KZ RH. Ovo delo čini lice koje protivno propisima zagađi vazduh, zemljište, vodu (tekuću, stajaću ili podzemnu, vodotok ili more) ili na drugi način ugrozi kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora ili prirodnog genetskog materijala biološke raznolikosti, i time izazove opasnost za život ili

³⁰ M.Simović, Krivično zakonodavstvo i zaštita životne sredine, Pravna misao, Sarajevo, broj 11-12/1988. godine, str. 19-28.

³¹ B.Pavišić, V.Grozdanić, P.Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str.590-597.

³² D.Cmrečki, Ekološki delikti, Pravnik, Zagreb, broj 1-2/1994. godine, str. 104-122.

³³ Narodne novine Republike Hrvatske, Zagreb, broj : 110/97, 27/98, 50/2000, 129/2000, 105/2004 i 84/2005.

³⁴ L.Medvidović, Krivičnopravna zaštita ekološke žrtve, Pravni vjesnik, Osijek, broj 1-2/1989. godine, str. 125-131.

zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili znatno oštećenje šuma, biljaka ili drugog rastinja³⁵. Drugi oblik ovog krivičnog dela čini lice koje zagadi vazduh, vodu (tekuću, podzemnu, stajaću, vodotok ili more) ili na drugi način ugrozi kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora i prirodnog genetskog materijala biološke raznolikosti i time izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili znatno oštećenje šuma, biljaka ili drugog rastinja u širem području³⁶. Za oba ova oblika krivičnog dela čiji izvršilac može biti svako lice koje postupa protivno propisima, propisana je kazna zatvora od tri meseca do pet godina. Ako je učinilac pri preduzimanju radnje izvršenja postupao sa nehatom, zakon propisuje novčanu kaznu ili zatvor do jedne godine.

2. Ugrožavanje životne sredine bukom

Ugrožavanje životne sredine bukom je krivično delo čija su obeležja određena u čl. 251. KZ RH. Delo se sastoji u protivpravnom pravljenju buke koja je pogodna da prouzrokuje teže oštećenje zdravlja više ljudi³⁷. Radnja izvršenja je pravljenje buke u smislu zvuka jakog intenziteta koji premašuje najviše dozvoljene visine koje su zakonom propisane. Buka se može proizvesti na različite načine, različitim sredstvima. Posledica ovog dela se javlja u vidu stvaranja konkretne opasnosti po zdravlje (po čulo sluha) većeg broja ljudi. Za umišljajno izvršenje ovog dela je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a za nehatno delo – novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

3. Ugrožavanje životne sredine otpadom

Ugrožavanje životne sredine otpadom kao krivično delo je predviđeno u čl.252. KZ RH. Delo čini lice koje protivpravno propisima odbacuje, odlaže, sakuplja, skladišti, obrađuje ili prevozi otpad ili s njim postupa na način kojim se ugrožava kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora na širem području i u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, biljaka ili

³⁵ A.Carić, *Žrtve ekološke delikvencije i njihova zaštita*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 3/1999. godine.

³⁶ Više : Nacionalna strategija zaštite okoliša, Zagreb, 2002. godine, str.18-23.

³⁷ B.Pavišić, V.Grozdanić, P.Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op.cit. str. 592.

drugog rastinja³⁸. Radnja izvršenja ovog dela se javlja u više alternativno predviđenih delatnosti koje se mogu javiti kao : odbacivanje, odlaganje, sakupljanje, skladištenje, obrada ili prevoz³⁹. Za postojanje dela je bitno ispunjenje sledećih elemenata : 1) da je radnja izvršenja preduzeta na određeni način – protivno propisima, b) da se radnja preduzima u odnosu na određeni predmet - otpad, v) posledica dela se javlja u vidu konkretne, neposredne, bliske, stvarne opasnosti u vidu - ugrožavanje kvaliteta vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora i g) da se posledica dela javlja u određenom obimu ili intenzitetu - na širem području i u većoj meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, biljaka ili drugog rastinja⁴⁰. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna, a za nehatno prouzrokovanje posledice novčana kazna ili zatvor do jedne godine. Istom kaznom (vrstom i visinom) kazniće se i lice koje ovako preduzetim radnjama izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili životinja ili prouzrokuje uništenje ili znatno oštećenje šuma, biljaka ili drugog rastinja na širem području.

4. Protivpravna izgradnja

U čl. 252. a. KZ RH je predviđeno krivično delo pod nazivom: Protivpravna izgradnja. Delo se sastoji u gradnji objekta bez građevinske dozvole ili protivno propisima ili odlukama nadležnih državnih organa⁴¹. Radnja izvršenja je izgradnja objekata različite vrste, namene i veličine bilo da se radi o stambenim ili poslovnim objektima, o niskogradnji ili visokogradnji. Pod gradnjom se podrazumeva ne samo podizanje novog, do tada nepostojećeg građevinskog objekta, već i adaptacija, sanacija ili rekonstrukcija postojećeg građevinskog objekta. Za postojanje dela je bitno da je radnja preduzeta na određeni način - bez građevinske dozvole ili protivno propisima ili odlukama nadležnih državnih organa⁴². Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Teži

³⁸ B.Pavišić, V.Grozdanić, P.Veić, Komentar Kaznenog zakona, op.cit. str. str. 592-593.

³⁹ V.Belaj, Oblici pravne zaštite čovjekove okoline od ekoloških štetnih uticaja, Pravni vjesnik, Osijek, broj 4/1988. godine, str. 433-439.

⁴⁰ Š.Pavlović, Najnovije izmjene i dopune kaznenih djela protiv okoliša, Odvjetnik, zagreb, broj 1-2/2004. godine, str. 36-38.

⁴¹ B.Čejović, Krivičnopravna zaštita životne sredine, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 3-4/1978. godine, str. 353-359.

⁴² B.Čejović, Krivičnopravna zaštita životne sredine, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 3-4/1978. godine, str. 353-359.

oblik ovog dela za koji je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina postoji u slučaju ako je radnja izvršenja preduzeta u području koje je propisom ili odlukom nadležnog državnog organa proglašeno kulturno istorijskom celinom, kulturnim dobrom ili zaštićenom prirodnom vrednošću ili u području od posebnog državnog interesa. Dakle, kvalifikatorna okolnost za koju zakon propisuje strože kažnjavanje jeste vrsta, priroda i karakter mesta preduzimanja radnje izvršenja.

5. Unošenje radioaktivnog ili drugog opasnog otpada u Republiku Hrvatsku

U čl.253. KZ RH predviđeno je krivično delo pod nazivom : Unošenje radioaktivnog ili drugog opasnog otpada u Republiku Hrvatsku. Delo čini lice koje protivno propisima unese u Republiku Hrvatsku radioaktivni ili drugi opasni otpad štetan za život ili zdravlje ljudi. Objekt zaštite jeste radioaktivni ili drugi opasni otpad. Radnja izvršenja je unošenje opasnih materija iz inostranstva na teritoriju Republike Hrvatske na bilo koji način, bilo kojim sredstvom ili bilo kojom delatnošću. Ono što karakteriše ovo krivično delo jeste ispunjenje sledećih elemenata u vezi radnje izvršenja : 1) na određeni način – protivno propisima, 2) na određenom mestu – na teritoriji Republike Hrvatske i 3) u odnosu na određeni predmet - radioaktivni ili drugi opasni otpad što ukazuje na blanketni karakter ovog dela⁴³. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine pri čemu je sam zakon izričito propisao kažnjavanje i za pokušaj ovog dela. Teže delo čini lice koje zloupotrebom službenog položaja ili ovlašćenja protivno propisima omogući unošenje u zemlju radioaktivnog ili drugog opasnog otpada. Za ovo delo je propisana teža kazna – kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

6. Ugrožavanje životne sredine uređajima

Poslednje ekološko krivično delo u krivičnom pravnom sistemu Republike Hrvatske⁴⁴ je predviđeno u čl. 254. KZ RH. Ono nosi naziv : Ugrožavanje životne sredine uređajima. Delo čini lice koje protivpravno propisima stavi u pogon ili rukuje uređajima ili odstupi

⁴³ Z.Šeparović, Krivičnopravni problemi zaštite životne sredine, Naša zakonitost, Zagreb, broj 11-12/1976. godine, str. 5-14.

⁴⁴ L.Medvidović, Krivična odgovornost za propuštanje preduzimanja mjera zaštite životne i radne sredine, Pravni vjesnik, Zagreb, broj 3/1988. godine, str. 309-312.

od proizvodnih postupaka kojima se oslobađaju štetne materije koje mogu da ugroze kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora na širem području i u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, biljaka ili drugog rastinja. Radnja izvršenja je određena kao : stavljanje u pogon ili rukovanje. Bitno je da ase ova radnja preuzima na : 1) određeni način – protivno propisima i 2) u odnosu na određene predmete - uređaje. No, kao radnja izvršenja ovog dela javlja se i nepostupanje, (nečinjenje) ili odstupanje od proizvodnih postupaka kojima se oslobađaju štetne materije koje mogu da ugroze kvalitet vazduha, zemljišta, vode, vodotoka ili mora. Bitno je da usled neke od zakonom navedenih radnji izvršenja može biti prouzrokovana posledica u vidu ugrožavanja životne sredine na širem području i u meri koja može pogoršati uslove života ljudi ili životinja ili ugroziti opstanak šuma, biljaka ili drugog rastinja⁴⁵. Za ovo delo je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a ako je delo učinjeno iz nehata propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

7. Teško delo protiv životne sredine

Najteže krivično delo protiv životne sredine je teško delo protiv životne sredine predviđeno u čl.262. KZ RH. Radi se, zapravo, o težoj kvalifikaciji za koju zakon propisuje strože kažnjavanje kada pojedina ekološka krivična dela imaju teži obim i intenzitet posledice⁴⁶. U ovo najteže ekološko krivično delo mogu da prerastu sledeća krivična dela⁴⁷ : 1) zagađenje životne sredine, 2) ugrožavanje životne sredine bukom, 3) ugrožavanje životne sredine otpadom, 4) unošenje radioaktivnog ili drugog opasnog otpada u Republiku Hrvatsku i 5) ugrožavanje životne sredine napravama. U slučaju da je usled umišljajno preduzete radnje izvršenja nekog od navedenih ekoloških krivičnih dela nastupila posledica u vidu : smrti jednog ili više lica ili teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili promene zagađenja životne sredine koje se ne mogu otkloniti duže vremena ili je pak prouzrokovana ekološka nesreća, tada je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Ako su pak ove posledice nastupile

⁴⁵ I.Mecanović, Zaštita čovjekove okoline i njen pravni režim, Pravni vjesnik, Osijek, broj 2/1986. godine, str. 257-162.

⁴⁶ B.Pavišić, Krivičnopravna zaštita morskog okoliša sjevernog Jadrana, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 12/1991. godine, str.171-189 .

⁴⁷ D.Matiječić, Ekologija kroz sudsku praksu – krivičnopravni aspekt, Odvjetnik, Zagreb, broj 1-2/1988. godine, str. 40-48.

usled nehatno preduzetog krivičnog dela, tada je propisana kazna zatvora od jedne do pet godina. Ako je usled umišljajno preduzete radnje izvršenja navedenih ekoloških krivičnih dela nastupila imovinska šteta velikih razmera (kada postoje velike razmere, utvrđuje sud u svakom konkretnom slučaju na bazi objektivnih i subjektivnih okolnosti), tada je propisana kazna zatvora od jedne do pet godina, a za nehatno delo – kazna zatvora od jedne do tri godine.

NEMAČKA

Nemački krivični zakonik⁴⁸ u dvadesetosmom poglavlju pod naslovom : Krivična dela protiv životne sredine predviđa više krivičnih dela protiv životne sredine. U okviru ove grupe krivičnih dela po svom značaju, prirodi, karakteristikama i karakteru izdvajaju se sledeća ekološka dela : 1) zagađivanje voda u čl.324., 2) zagađivanje zemljišta u čl.324a., 3) zagađivanje vazduha u čl.325., 4) stvaranje buke, potresa i nejonizujućeg zračenja u čl.325a., 5) uklanjanje otpada na način kojim se ugrožava životna sredina u čl. 326., 6) nedozvoljeni rad postrojenja u čl. 327., 7) nedopušteno postupanje sa radioaktivnim i drugim opasnim materijama i dobrima u čl. 328., 8) ugrožavanje zaštićenih oblasti u čl. 329. i 9) posebno teški slučajevi ugrožavanja životne sredine u čl. 330.

1. Krivična dela zagađivanja životne sredine

U ovu podgrupu ekoloških krivičnih dela spadaju sledeća dela : 1) zagađivanje voda u čl.324., 2) zagađivanje zemljišta u čl.324a. i 3) zagađivanje vazduha u čl.325., Zagađivanje voda je prvo ekološko krivično delo predviđeno u čl.324. KZ SRN. Delo čini lice koje nedopušteno zagadi vodu ili na drugi način štetno izmeni njena svojstva. Kao radnja izvršenja smatra se svaka delatnost kojom se protivpravno, neovlašćeno prouzrokuje posledica zagađenja vode ili izmena njenih svojstava. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna. Ako je delo učinjeno sa nehatom, propisana je novčana kazna ili zatvor do dve godine. Prema izričitoj zakonskoj odredbi, i sam pokušaj ovog dela je kažnjiv.

U čl.324.a. KZ SRN je predviđeno krivično delo pod nazivom : Zagađivanje zemljišta. Delo čini lice koje povredom svojih upravno

⁴⁸ A.Schonke, H.Schreider, Strafgesetzbuch Kommentar, Munchen, 1986. godine, str.87-89.

pravnih obaveza unosi ili dozvoljava da se u zemljište unesu ili oslobode materije koje su podobne da oštete zdravlje drugog, ili životinja ili bilja ili stvari značajne vrednosti, ili u značajnom obimu zagađuje ili štetno menja prirodni sastav zemljišta. Radnja izvršenja je alternativno određena kao : 1) unošenje i 2) dozvoljavanje da se u zemljište unesu ili oslobode opasne materije. Za postojanje ovog dela je potrebno ispunjenje i sledećih konstitutivnih elemenata. To su : a) da je radnja izvršenja preduzeta na određeni način – protivno pravnim propisima i b) da se radnja preduzima u odnosu na određenu vrstu objekta - materije koje su podobne da oštete zdravlje drugog lica ili životinja ili bilja, odnosno stvari značajne vrednosti ili materije koje u značajnom obimu zagađuju ili štetno menjaju prirodni sastav zemljišta. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvor do pet godina. Za nehatno izvršenje dela propisana je novčana kazna ili zatvor do tri godine. I sam pokušaj ovog dela je kažnjiv.

U čl.325. KZ SRN je predviđeno krivično delo pod nazivom : Zagađivanje vazduha. Za umišljajno izvršeno ovo krivično delo je propisana takođe novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina pri čemu je i sam pokušaj ovog dela kažnjiv. U slučaju nehatnog prouzrokovanja posledice propisana je kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna. Samo krivično delo ove vrste čini lice koje tokom rada na nekom postrojenju, na radnom mestu ili na mašini povredom svojih upravno pravnih obaveza prouzrokuje izvan područja gde se nalazi postrojenje promenu prirodnih sastojaka vazduha u meri koja je podobna da ošteti zdravlje drugog, životinje, biljke ili tuđe stvari značajne vrednosti ili pak oslobodi u vazduh štetne materije.

2. Krivična dela u vezi sa opasnim materijama

Druga podgrupa ekoloških krivičnih dela jesu sledeća dela :1) stvaranje buke, potresa i nejonizujućeg zračenja u čl.325a., 2) uklanjanje otpada na način kojim se ugrožava životna sredina u čl. 326., 3) nedozvoljeni rad postrojenja u čl. 327. i 4) nedopušteno postupanje sa radioaktivnim i drugim opasnim materijama i dobrima u čl. 328.

Stvaranje buke, potresa i nejonizujućeg zračenja predviđeno je u čl.325a. Delo čini lice koje, tokom rada na radnom mestu na nekom postrojenju povredom upravno pravnih obaveza, prouzrokuje buku u meri koja je podobna da, izvan područja u kome se nalazi postrojenje, ošteti zdravlje drugog. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili

zatvor do tri godine. Istom kaznom će se kazniti i lice koje povredom upravno pravnih obaveza u vezi sa zaštitom od buke, potresa ili nejonizujućeg zračenja ugrozi zdravlje drugog, tuđe živote ili druge značajne vrednosti.

Uklanjanje otpada na način kojim se ugrožava životna sredina je sledeće krivično delo predviđeno u odredbi čl. 326. KZ SRN. Delo se sastoji u neovlašćenom postupanju, skladištenju, taloženju, ispuštanju ili u uklanjanju opasnog otpada, odnosno njegovom prevozu protiv zabrane ili bez potrebnog odobrenja. Objekt napada kod ovog dela jesu opasni otpadi. To su sledeće materije: a) koje sadrže otrove ili izazivače opšte opasnosti ili izazivače prenosnih bolesti kod ljudi i životinja, b) koje su kancerogene i podobne da oštete plod čoveka u telu majke ili da prouzrokuju sterilnost, v) koje su eksplozivne ili više nego neznatno radioaktivne i g) koje prema svom svojstvu, vrsti ili količini mogu da zagade ili štetno promene životnu sredinu – prirodno svojstvo voda, vazduha ili zemljišta ili da ugroze opstanak životinja ili biljaka. Radnja izvršenja je višestruko alternativno određena. Tako se ona može javiti kao : a) postupanje, b) skladištenje, v) taloženje, g) ispuštanje, d) uklanjanje i e) prevoz opasnog otpada protiv zabrane ili bez potrebnog odobrenja. Bitno je da se ova radnja preduzme neovlašćeno. Za umišljajno izvršenje ovog dela je propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna, a za nehatno delo – kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna. Prema izričitoj zakonskoj odredbi i sam pokušaj ovog dela je kažnjiv. No, sam je zakon izričito predvideo i mogućnost potpunog oslobođenja od kazne : a) ako su štetni uticaji na životnu sredinu, posebno na ljude, vodu, vazduh, zemljište, životinje ili biljke očigledno isključeni i b) ako se radnja izvršenja odnosi na neznatnu količinu otpada.

U članu 327. je predviđena krivična odgovornost i kazna za krivično delo pod nazivom : Nedoovoljeni rad postojenja. Delo se sastoji u potpunom ili delimičnom demontiranju atomskog postrojenja ili zaustavljenog atomskog tehničkog postrojenja ili u bitnom menjanju položaja pogona u kome se koristi atomska energija. Za postojanje dela je bitno da se radnja izvršenja preduzima bez potrebnog odobrenja sa dve alternativno predviđene delatnosti : a) demontiranju ili b) menjanju položaja pogona. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna. Lakši oblik ovog krivičnog dela za koji je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna postoji u slučaju upotrebe opasnih uređaja bez neophodnog odobrenja ili protivno zakonskoj zabrani. U smislu ovog dela radnja izvršenja se

preduzima u odnosu na uređaj čije je korišćenje zabranjeno radi zaštite od opasnosti ili uređaj za odvod vode kojim se ugrožava voda.

I konačno, u članu 328. KZ SRN predviđeno je poslednje ekološko krivično delo koje nosi naziv : Nedopušteno postupanje sa radioaktivnim ili drugim opasnim materijama. Za ovo delo je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Ovo krivično delo čini lice koje protivno propisima čuva, obrađuje, prevozi, prerađuje ili na drugi način obrađuje, uvozi ili izvozi radioaktivne ili druge opasne materije koje su prema svrsti, svojstvima ili količini podobne da prouzrokuju smrt ili teško oštećenje zdravlja.

3. Teška krivična dela ugrožavanja životne sredine

Poslednju podgrupu ekoloških krivičnih dela u nemačkom Krivičnom zakoniku čine sledeća dela : 1) ugrožavanje zaštićenih oblasti u čl. 329. i 2) posebno teški slučajevi ugrožavanja životne sredine u čl. 330.

Ugrožavanje zaštićenih oblasti je krivično delo čija su obeležja određena u članu 329. KZ SRN. Delo se sastoji u protivpravnom zagađenju vazduha, stvaranju buke ili promenu atmosferskih prilika usled čega je došlo do porasta štetnih uticaja na životnu sredinu ili u pokretanju ili radu sa uređajima u posebno zaštićenim oblastima. No, ovo delo postoji i u slučaju kada se protivpravno rukuje sa uređajima koji koriste materije kojima se ugrožava voda ili u kopanju šljunka, peska, gline ili druge čvrste materije iz vode, kao i u slučaju kopanja ruda i drugog blaga, krčenju šuma, isušivanju močvara, blata, tresišta, te ubijanju, vrebanju, oštećenju ili lovu životinja, odnosno u uklanjanju ili oštećenju biljaka koje su posebno zaštićene. To ukazuje da se ovde radi o blanketnom krivičnom delu jer se posebnim propisima iz oblasti ekološkog prava određuje koji objekti, vode, životinje ili biljke uživaju posebnu zakonsku zaštitu. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna u slučaju umišljajnog preduzimanja radnje. U slučaju nehatno prouzrokovane posledice, propisana je kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna.

Posebno teški slučajevi ugrožavanja životne sredine je krivično delo koje je predviđeno u članu 330. KZ SRN. Radi se o krivičnom delu u kome mogu da prerastu sva prethodno navedena ekološka krivična dela ako su izvršena pod sledećim okolnostima ili su prouzrokovala sledeće teže posledice : 1) ako je iz nehata prouzrokovana smrt ili

teško narušavanje zdravlja nekog lica, 2) ako je stvorena opasnost od nastupanja smrti ili teškog narušavanja zdravlja nekog lica, 3) ako je nastupilo oštećenje voda i zemljišta u zaštićenim zonama u toj meri da je za njeno otklanjanje potrebno duže vreme ili veliki troškovi, 4) ako je ugroženo javno snabdevanje vodom, 5) ako je ugrožen opstanak životinja ili biljaka kojima pretilo uništenje ili 6) ako je delo učinjeno iz koristoljublja. Za ovo je krivično delo propisana kazna zatvora od šest meseci do deset godina.

RUSKA FEDERACIJA

Krivični zakonik Ruske federacije⁴⁹ u glavi dvadesetšest pod nazivom "Ekološka krivična dela", predviđa više ekoloških krivičnih dela među kojima se posebno ističu sledeća dela : 1) povreda propisa o čuvanju čovekove okoline prilikom izvođenja radova u čl.246., 2) povreda propisa o rukovanju ekološko opasnim supstancijama i otpadima u čl. 247., 3) zagađivanje voda u čl.250., 4) zagađenje atmosfere u čl.251.itd.

1. Protivpravno rukovanje opasnim materijama

U ovu podgrupu ekoloških krivičnih dela spadaju dva dela. To su⁵⁰ : 1) povreda propisa o čuvanju čovekove okoline prilikom izvođenja radova u čl.246. i 2) povreda propisa o rukovanju ekološko opasnim supstancijama i otpadima u čl. 247.

Povreda propisa o čuvanju čovekove okoline prilikom izvođenja radova je krivično delo predviđeno u čl.246. KZ RF za koje je propisana kazna zatvora do pet godina. Delo čini lice koje povredi propise o čuvanju čovekove okoline prilikom projektovanja, razmeštanja, izgradnje, ili stavljanja u pogon industrijskih, poljoprivrednih, naučnih ili drugih objekata čime dolazi do promene radioaktivne pozadine ili prouzrokovanja šteta po zdravlje ljudi ili masovnog pomora životinja ili drugih teških posledica. Dakle, ovo krivično delo čine sledeći elementi bića : a) radnja izvršenja je višestruko određena kao - projektovanje, razmeštanje, izgradnja ili

⁴⁹ J.I. Skuratov, V. Lebedov, *Komentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoj federaciji*, Norma, Moskva, 1996. godine, str.178-179.

⁵⁰ I.Fedosova, T. Skuratova, *Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji*, Moskva, 2005. godine, str.182-184.

stavljanje u pogon (upotreba), b) radnja izvršenja se odnosi na tačno određene vrste objekata - industrijske, poljoprivredne, naučne ili druge objekte, v) način preduzimanja radnje – kršenjem ekoloških propisa (bilo njihovim neprimenjivanjem ili postupanjem protivno propisima) i g) posledica dela se javlja u vidu promene radioaktivne pozadine ili prouzrokovanja šteta po zdravlje ljudi ili masovnog pomora životinja ili drugih teških posledica.

U čl.247. KZ RF predviđeno je drugo ekološko krivično delo pod nazivom : Povreda propisa o rukovanju ekološki opasnim supstancijama i otpadnim materijama. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine. Delo čini lice koje protivno propisima proizvodi zabranjene vrste opasnih otpada ili ih prevozi, čuva, zatrpava, koristi ili rukuje na drugi način, ako se time bitno prouzrokuje šteta po zdravlje ljudi ili čovekovu sredinu. Ovo krivično delo čine sledeći konstitutivni elementi i to : a) radnja izvršenja je višestruko alternativno određena kao : proizvodnja, prevoz, čuvanje, zatrpavanje, korišćenje ili rukovanje (manipulacija) sa određenim predmetima na drugi način, b) radnja izvršenja se preduzima na određeni način – kršenjem zakonskih ili podzakonskih propisa i v) radnja izvršenja se preduzima u odnosu na određene vrste objekata - zabranjene vrste opasnih otpada. Teži oblik ovog dela za koji je propisano pooštreno kažnjavanje postoji ako je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog dela došlo do teže posledice u vidu : zagađenja, trovanja ili zaraženja čovekove okoline ili do prouzrokovanja šteta po zdravlje lica ili masovnog pomora životinja ili je izvršena ekološka nesreća ili pak u zoni ekološke situacije. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do pet godina.

2. Krivična dela zagađivanja

Ruski krivični zakonik poznaje više ekoloških krivičnih dela koja se sastoje u zagađivanju životne sredine u celosti ili pojedinih njenih segmenata (vode, vazduha ili zemljišta). To su sledeća krivična dela⁵¹: 1) zagađivanje voda u čl.250. i 2) zagađenje atmosfere u čl.251.

⁵¹ I.Fedosova, T.Skuratova, Ugolovnj kodeks Rossijskoj federaciji, op.cit. str.184-186.

Zagađivanje voda (čl. 250. KZ RF) je delo za koje je propisana novčana kazna, popravni rad do jedne godine ili izolacija do tri meseca. Ono se sastoji u zagađivanju, prljanju, crpljenju površinskih ili podzemnih voda, izvora pitke vode ili drugom menjanju njihovih prirodnih svojstava, ako je došlo do prouzrokovanja velike štete životinjskom ili biljnom, ribljem svetu, šumskoj privredi ili poljoprivredi. Objekt zaštite je višestruko određen kao : površinske ili podzemne vode ili izvor pitke vode. Radnja izvršenja je alternativno određena kao : zagađivanje, prljanje, crpljenje ili na drugi način menjanje prirodnih svojstava površinskih ili podzemnih voda, izvora pitke vode. Posledica ovog dela se javlja kao povreda u vidu : prouzrokovanja velike štete životinjskom ili biljnom, ribljem svetu, šumskoj privredi ili poljoprivredi.

U članu 251. KZ RF predviđeno je krivično delo pod nazivom : Zagađenje atmosfere. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili popravni rad do jedne godine ili izolacija do tri meseca. Delo čini lice koje povredom propisa izbaci u atmosferu zagađujuće supstance ili povređuje eksploataciju instalacija sistema ili drugih objekata ako je time prouzrokovano zagađenje ili druga promena prirodnih svojstava vazduha. Posledica ovog dela je određena takođe kao povreda u vidu zagađenje ili druga promena prirodnih svojstava vazduha. Za nastupanje posledice u smislu ove zakonske inkriminacije potrebno je da učinilac preduzme određenu delatnost u smislu radnje izvršenja. To je : a) izbacivanje u atmosferu zagađujuće supstance i b) eksploatacija instalacija, sistema ili drugih objekata. Bitno je da je ova radnja preduzeta na poseban način – kršenjem ekoloških propisa⁵².

ZAKLJUČAK

U cilju obezbeđenja kvalitetne, zakonite, blagovremene i efikasne zaštite životne sredine ne samo u našoj zemlji, već i u drugim savremenim krivičnopravnim sistemima je institucionalizovan razuđen sistem ekoloških delikata među kojima se po svom značaju, prirodi i karakteru izdvajaju ekološka krivična dela kao najopasniji oblici ovih delikata. Ova ova dela za objekt zaštite imaju ili životnu sredinu u celini ili pojedine njene segmente kao što su : vazduh, voda ili zemljište, odnosno biljni i životinjski svet, koji se povređuju ili

⁵² I.Fedosova, T. Skuratova, Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji, op. cit. str. 187.

ugrožavaju delatnostima činjenja ili propuštanja. Ekološki kriminalitet ili ekološka krivična dela predstavljaju sveukupnost protivpravnih, opasnih ponašanja pojedinaca ili pravnih lica koja su upravljena protiv životne sredine i za koja zakon propisuje krivičnu sankciju . Ona su kao kažnjiva dela propisana u zakonu. Zavisno od toga da li se ovim delima jedino ili pretežno napada ili ugrožava životna sredina razlikuju se : 1) osnovna ili prava ekološka krivična dela ili ekološka krivična dela u užem smislu (koja su jedino i isključivo upravljena protiv životne sredine) i 2) druga ili sporedna ekološka krivična dela ili ekološka krivična dela u širem smislu (koja su istovremeno upravljena i protiv životne sredine, ali i protiv nekih drugih društvenih vrednosti, npr. protiv opštesigurnosti ljudi i imovine, protiv bezbednosti javnog saobraćaja ili protiv zdravlja ljudi i sl).

Pod životnom sredinom se smatraju prirodne i radom stvorene vrednosti, kao i ukupan prostor u kome čovek živi i u kome su smeštena naselja, dobra u opštoj upotrebi, industrijski i drugi objekti. To znači da životnu sredinu, koja predstavlja predmet uređivanja, upravljanja, zaštite i očuvanja u sklopu ekološkog prava, čine dve grupe vrednosti. To su: a) prirodne vrednosti životne sredine koje čine: prirodna bogatstva, zemljište, vode, šume, vazduh, biljni i životinjski svet i b) radom stvorene vrednosti životne sredine koje čine dobra koja je čovek stvorio, koja služe zadovoljavanju opštih, zajedničkih i pojedinačnih potreba čoveka, a namenjena su stanovanju, kulturnim, obrazovnim, socijalnim, religijskim i drugim potrebama čoveka. Dakle, kao činoci životne sredine se smatraju : zemljište, voda, vazduh, flora i fauna koji su sadržani u litosferi, pedosferi, hidrosferi, atmosferi, biosferi i tehnosferi. Zbog posebnog značaja za društvo, njegov opstanak, ali i dalji razvoj sistem zaštite i unapređivanja životne sredine se određuje kao skup mera i uslova za: očuvanje i zaštitu prirodnih i radom stvorenih vrednosti životne sredine; zaštitu ljudi i životne sredine od zagađivanja; zaštitu od uticaja štetnih i opasnih materija, jonizujućih i nejonizujućih zračenja, buke i vibracija; zaštitu od uništenja i degradacije prirodnih vrednosti, kao i mera i uslova za unapređenje kvaliteta životne sredine.

Ekološka krivična dela su i u inostranom zakonodavstvu predviđena u veoma razuđenom sistemu zakonskih propisa koji često i nisu međusobno usklađeni ili se prepliću ili su pojedina rešenja arhaična i prevaziđena. Objekt zaštite kod ovih krivičnih dela koja se nazivaju

ekološka krivična dela u užem smislu (ili prava i čista ekološka krivična dela) je životna sredina čoveka. No, pri tome treba ukazati na shvatanje prisutno u krivičnoj pravnoj literaturi, gde je ovaj objekt veoma složen, pa se tako može shvatiti u širem ili užem smislu, zavisno od pristupa problemu i intencija za njegovo rešavanje. Pod ovim se pojmom podrazumevaju prirodne vrednosti i one vrednosti koje je stvorio čovek svojim radom. Zaštita čovekove sredine obuhvata niz zakonom određenih, različitih ali uzajamno povezanih, vrednosti koje sve zajedno predstavljaju uslove za zdrav, siguran i delotvoran život i rad sadašnjih, ali i budućih generacija. Tako prema ovim shvatanjima, pod zaštitom čovekove sredine treba podrazumevati čuvanje prirode i prirodnih bogatstava, čistoće vazduha, voda i zemljišta, čuvanje flore i faune kao i urbanih vrednosti te zaštitu od zagađenja svih vrsta jonizujućeg zračenja, štetne buke, vibracija i sl.

LITERATURA

- Babić, M., Marković, I., Krivično pravo, Posebni deo, Banja Luka, 2007.
- Ball, S., Bel, S., Environmental Law, London, 1991.
- Bonghey, A.S., Man and Environment, Macmillan, 1971.
- Vančina, F., Čovjekova okolina, Zagreb, 1982.
- Vallet, O., L' administration de l' environnement, Paris, 1975.
- Golić, B., Ekonomija i ekologija – održivi razvoj, Sarajevo, 1998.
- grupa autora, Ekološko pravo, Beograd, 2004.
- grupa autora, Komentari krivičnih (kaznenih) zakona Bosne i Hercegovine, Knjiga druga, Sarajevo, 2005.
- Jovašević, D., Zaštita životne sredine, Beograd, 2005.
- Jovašević, D., Rakić, M., Demokratija i životna sredina, Beograd, 2009.
- Jovašević, D., Sistem ekoloških delikata – ekološko kazneno pravo, Niš, 2009.
- Joldžić, V., Ekološko pravo države u tranziciji, Beograd, 2007.
- Joldžić, V., Ecology law, General part, Belgrade, 2007.
- Nacionalna strategija zaštite okoliša, Zagreb, 2002.
- Nikolić, V., Obrazovanje i zaštita životne sredine, Beograd, 2003.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007.

Petrović, B., Jovašević, D., Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, Sarajevo, 2005.

Skuratov, J.I., Lebedov, V.M., Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoj federaciji, Norma, Moskva, 1996.

Schonke, A., Schreider, N., Strafgesetzbuch Kommentar, Munchen, 1986.

Todić, D., Savremena politika i pravo životne sredine, Beograd, 2002.

Todić, D., Vukasović, V., Ekološka kriza u svetu i odgovornost međunarodne zajednice, Beograd, 2002.

Fedosova, I., Skuratova, T., Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji, Moskva, 2005.

Foregger, E., Serini, E., Stragesetzbuch, Wien, 1989.

Prof. Dragan Jovašević, PhD
Law Faculty of University of Niš

ENVIROMENTAL PROTECTION IN COMPARATIVE CRIMINAL LAW

Over last decades the economic and business development as well as the accelerated industrialization and technical and technological progress coupled with the application of the new technologies and integration of all countries in European and global business, economic and traffic flows, based primarily on technological and scientific achievements gave rise to a particular level and degree of contamination of the main natural resources of the living world. Moreover, the need was identified that aforementioned changes and processes should have been regulated through legal provisions as a part of the overall social system. This system of legal norms is supposed to determine the prerequisites, avenues, mechanisms and criteria for the utilization of new technologies, which are deemed necessary for economic and social development of each particular country, as well as for the progress of all mankind, as such. The anticipated legal system should further lead to reduction or limitation of modes of contamination or forms of endangering the environment fully or just partially, or in other words it should provide “sustainable development”.

Due to the great importance of regulating, improving and protecting the environment, either concerning all its aspects or just some of them (water, air, soil, flora and fauna), the international community through a number of international (under the auspices of UN) or regional (Council of Europe and European Union) legal acts established the legal standards in the given field, that had to be implemented by certain countries, including the Republic of Serbia, into respective national legislations as an attribute of the rule of law states. It is the foundation for determination of the Republic of Serbia as the state that strongly protects the principle of sustainable development. This paper actually deals with methods and forms of the incriminations, which either endanger or violate the environment fully or just some of its aspects in comparative criminal law.

Key words: econic development; industrialization, ecology, criminal-law protection, international legal regulations, comparisons.